

Rettar og plikter rundt gjerdehald

Gjerdeseminar, Sarpsborg 2009

Beitebruken i Norge

- 4-5.000 år
- Mange namn med "beite" i – Lærdal, Lesja, Valdres
- Var på det høgste i siste halvdel av 1800 talet

Grunnlag for beiterett

- Hevd, 50 år i "aktsom god tro"
- Alder tids bruk, 50-100 år på kvar eigedom
- Lokal sedvane, allmenn rettsoppfatning

Lovverket

- Gulatingslova frå før år 1000
 - gjerde sett fred mellom grannar
- Magnus Lagabøters landslov 1274
 - den som vil frede eige innmark, sett opp gjerde
- Lover retta spesielt mot beite og gjerde
 - 1860, større vekt på vokterplikta
 - 1961, kost/nytte-prinsippet, uklart

Andre lover som regulerer gjerdehald og beitebruk

- Allmenningslovene inkl. fjelloven
- Jordloven
- Servituttloven
- Plan- og bygningsloven
- Friluftsløven
- Dyrevernloven m. fl.

Gjerdeløven (Lov om grannegjerde)

1. Område

- Gjeld når anna ikkje går fram av særlege rettshøve eller avtale (10 år).
- Gjeld ikkje gjerdehald ved offentleg veg og jernbane.

2. Utforming av gjerde. Plassering. Fjerning

- Gjerde skal settast opp og vedlikehaldast slik at det ikkje er til fare for folk eller husdyr.
- Plassering i delelina, ikkje meir enn 0,5meter inn på naboen.
- Gjerdet skal vera 1.10 m høgt og så sterkt og tett at det fredar mot hest, naut og sau.
- Farlege gjerderestar skal fjernast.

3. Rett til gjerde

- Kan sette opp gjerde mot nabo dersom ein kostar det sjølv.

4. Plikt til gjerde

- Gjerdeskipnad mellom eigedommar står ved lag så lenge ikkje anna er fastsett ved gjerdeskjønn eller anna.
- Kan krevja gjerdehald dersom:
 - baa eigedommane har nytte av gjerdet
 - nytta er større enn kostnaden (nytteprinsippet)
- Gjerde kan leggjast ned dersom:
 - vedlikehaldskostnadane er større enn nytta for baa eigedommane til saman.
- Utmarkseigar har ikkje plikt til å halde gjerde mot hyttetomt i utmark.

5. Fordeling av gjerdeknostnader

- Vanlegvis: 1/2-deling.
- Kan endrast dersom dette er urimeleg, der hus eller anna byggverk er ein del av gjerdet.

6. Ansvar ved utleige, sameige og felles beiteområde

- Brukar og utleigar er solidarisk ansvarleg og kan sette krav overfor nabo.
- Sameige er å sjå på som ein eigedom der ein for alle og alle for ein er ansvarleg for gjerdet dersom ikkje gjerdehaldet er delt mellom sameigarane.
- Felles beiteområde: same som for sameige. Delingsgrunnlag etter tal dyr som kvar har rett til å ha på beite.

7. Tvist. Ny avgjerd

- Gjerdeskjønn.
- Skjønn for jordskifteretten (gjerde i LNF-område)
- Jordskifte
- Kan krevja ny avgjerd i gjerdeholds- og gjerdedelingssaker etter 15 år.

8. Landbruksgjerde. Kommunale vedtekter

- Minst 1,10 høgt og så sterkt og tett at det fredar mot hest, naut og sau.
- Kommunestyret kan sette forbod mot:
 - visse gjerdetyper (piggtråd)
 - sette andre krav til gjerde
 - fastsette når på året marka er tenleg til beiting.

9. *Tvangsfullbyrding*

- Skjønnsavgjerd er - på same måte som ein dom – tvangsgrunnlag for å få sett opp gjerde.

Beiteloven
(Lov om ymse beitespørsmål)

1. Beiteråd og heiestyre. Landbruksnemnd

- Oppgaver:
 - hjelpe til med beiteskipnad
 - planlegge sams tiltak
 - rettleie ved avtaler om gjerdehald
 - skaffe oversikt over unytta beiteareal og kva som trengs m.m.
- Landbruksnemnda har tatt over beiterådet/heiestyret sine oppgaver.

2. Ansvar

- Dyre-eigar har vokterplikt (objektivt ansvar).
- Erstatningsplikt ved skade, men kan falle heilt eller delvis bort dersom den skadelidne har medverka til skaden.
- Den skadelidne kan sette inn dyra.
- Skjønn ved tvist.

3. Beitereregulering

- Beiterådet kan:
 - legge til rette for freding av enkelte område for beite
 - kome med framlegg om forbod mot alle eller med visse slags
 - husdyr i tidsrommet 1. okt.-24. juni eller heile året (LD avgjer).
- LD kan gje føresegner om merking av dyr på beite, sams sanking og om slepping.

Problemløysing

1. *Førebyggjande arbeid*

- Informasjonsmøter, informasjonsmateriell.
- Ta opp problema før dei blir for store gjennom beitelag, sau- og geitalslag, grunneigarlag, småbrukarlag, bondelag osv. Landbrukskontoret bør delta.
- Beitebruksplanar.

2. Ved tvist

- Prøve å finne fram til ei frivillig løysing:
 - klarlegging av rettar og plikter
 - oppsetting av gjerde (oppfylle gjerdeplikt, sperregjerde)
 - betre kontroll med kvar dyra går (utslakting, saltstein, tilsyn)
 - korrigere sleppetid/sanketid.
- Jordskifte.
- Vanleg rettsak.
- Skjønn.

Årsaker til problem i samband med beiting

Hovudårsak:

Endra landbrukspolitik med sterkare krav til spesialisering/effektivisering for å få ein tilfredsstillande økonomi:

- ✓ mange bruk nedlagt
- ✓ mange bruk utan husdyr
- ✓ færre tilsette pr. bruk
- ✓ fleire deltidsbruk
- ✓ mindre tid og ressursar, strengare prioriteringar
- ✓ (dårlegare gjerde m.m.)
- ✓ ofte berre eit slags husdyr på kvart bruk, men større besetningar
- ✓ innmarka ein minimumsfaktor, tidlegare slepping (for tidleg?)
- ✓ endra beitevaner, dyra går meir på sjølvstyr, ofte akseptert (lokal sedvane)
- ✓ utbygging av vegar (bilvegar, skogsvegar o.a.)
- ✓ andre interessegrupper sin måte å bruke utmarka på.